

**ПАРИТЕТНІСТЬ МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ:
РЕТРОСПЕКТИВА, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВА**

В статті розглянуто проблему диспаритетності міжгалузевих відносин у вітчизняному аграрному секторі. Розкрито сутність терміну «паритетність» та механізму забезпечення паритетності. Визначено зміст та сторони прояву проблеми диспаритетності економічних відносин. Досліджено державне регулювання вітчизняного агросектору на різних етапах розвитку сільського господарства. Проаналізовано наявну ситуацію та зарубіжний досвід щодо державного регулювання проблеми диспаритетності економічних відносин в аграрному секторі. Запропоновано парадигму прояву диспаритетності за різних економічних систем.

Ключові слова: паритетність, диспаритет цін, аграрні трансформації, державний механізм, державне регулювання.

P. Burkovsky, Ph. D. Student
PI "Institute of Economics and Forecasting National Academy of Sciences of Ukraine"

**PARITY OF INTERBRANCH RELATIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR:
RETROSPECTIVE, PRESENT AND PERSPECTIVE.**

The paper deals with the issue of disparity of prices in agricultural sector. The author revealed the essence of the term "parity" and the mechanism to ensure parity. The content and the side of disparity of economic relations have also been identified. The author examined state regulation of domestic agricultural sector at different stages of development of agriculture. The article analyzed the current situation and foreign experience of state regulation problem of economic relations disparity in the agricultural sector and it is proposed the paradigm of disparity in the different economic systems. The paper suggests theoretical and practical perspectives and directions for future research.

Keywords: parity, disparity of prices, agricultural transformation, state mechanism, state regulation.

П.А. Бурковский, асп.
ГУ «Інститут економіки и прогнозирования НАН Украины»

**ПАРИТЕТНОСТЬ МЕЖОТРАСЛЕВЫХ ОТНОШЕНИЙ В АГРАРНОМ
СЕКТОРЕ: РЕТРОСПЕКТИВА, НАСТОЯЩЕЕ, ПЕРСПЕКТИВА**

В статье рассмотрена проблема диспаритетности межотраслевых отношений в отечественном аграрном секторе. Раскрыта сущность термина «паритетность» и механизма обеспечения паритетности. Определено содержание и стороны проявления проблемы диспаритетности экономических отношений. Исследовано государственное регулирование отечественного агросектора на разных этапах развития сельского хозяйства. Проанализированы сложившаяся ситуация и зарубежный опыт государственного регулирования проблемы диспаритетности экономических отношений в аграрном секторе. Предложено парадигму проявления диспаритетности в различных экономических системах.

Ключевые слова: паритетность, диспаритет цен, аграрные трансформации, государственный механизм, государственное регулирование.

Постановка проблеми. Забезпечення рівності учасників аграрних відносин є одним з головних принципів аграрного права України. Цей принцип базується на конституційних засадах рівності прав і свобод громадян, а також прав на підприємницьку діяльність. Та в історії нашої країни ця рівність досягалася далеко не завжди. Проблема диспаритетності міжгалузевих відносин в аграрному секторі вже значний час залишається бар'єром для ефективного розвитку сільського господарства. Зрозуміло, що вирішення цього питання неможливе без ефективного державного механізму пом'якшення диспаритетності економічних відносин в агросекторі. Водночас, у зв'язку з курсом на інтеграцію України в ЄС доцільно було б проаналізувати методологію і практику вирішення проблеми диспаритетності в інших економічно розвинутих країнах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями паритетності економічних відносин в аграрному секторі в різні періоди займалися такі науковці: Скоцик В.Є. [1], Єрмоленко В.М. [2], Месель-Веселяк В.Я. [3], Саблук П.Т. [4] та ін. Проте потребує більш детального і глибокого дослідження ретроспектива, діагностика сьогодення та перспективних напрямів пом'якшення проблеми диспаритетності.

Мета дослідження полягає в ретроспективному аналізі державного регулювання стосовно диспаритетності міжгалузевих відносин в аграрному секторі задля формування ефективного механізму подолання проблеми.

Виклад основних результатів дослідження. Паритетність економічних відносин в аграрному секторі означає рівність усіх учасників (партнерів) відтворювального процесу на всіх його стадіях, незалежно від форми власності і господарювання. Така рівність припускає, з однієї сторони, формування єдиної нормативно-правової бази регулювання економічних процесів в аграрній сфері економіки, а з іншої, наявність рівних стартових можливостей для всіх товаровиробників у процесі реалізації товарів і послуг, їх адаптації до умов державної кредитної та податкової політики, до кон'юнктури ринку [1, с.83].

Усі учасники аграрних правовідносин є рівними у своїх правах на здійснення сільськогосподарської діяльності незалежно від організаційно-правової форми і форми власності. Суб'єктами аграрних правовідносин виступають різні форми господарювання: сільськогосподарські виробничі обслуговуючі кооперативи, фермерські господарства, сільськогосподарські товариства (сільськогосподарські відкриті й закриті акціонерні товариства, сільськогосподарські товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю), приватно-орендні сільськогосподарські підприємства, особисті селянські господарства. Юридично закріпленою є рівність прав усіх зазначених сільськогосподарських товаровиробників на організацію виробництва сільськогосподарської продукції, її переробку, реалізацію, самостійне використання одержаних доходів, соціальний розвиток села, державну підтримку [2, с.127]. Таким чином, паритетність має проявлятися у створенні однакових умов діяльності для всіх учасників аграрних правовідносин.

На практиці ж сільськогосподарських товаровиробників оточили ряд приватних структур, завдання яких одержати для себе більше прибутків, обділяючи при цьому фермерів. До них належать:

- переробно-харчові підприємства, які при приватизації відповідно до закону не виділили для сільського господарства 51 % майна, чим відсторонили сільгоспвиробників від управлінського впливу і не дали права участі в розподілі прибутку;
- підприємства промисловості, які виробляють для сільського господарства усі матеріально-технічні ресурси, що підвищують ціни набагато вищими темпами, ніж сільськогосподарські товаровиробники;

- різного роду трейдерські формування, які взялися здійснювати процес реалізації виробленої в сільському господарстві продукції. Вони диктують закупівельні ціни не на користь аграріїв, торгують продукцією на світовому ринку і всі прибутки осідають у них;

- окремі приватні фірми з надання посередницьких послуг, наприклад щодо забезпечення сільського господарства технічними засобами. Селянин безпосередньо на заводі-виробникові не зможе придбати технічні засоби. Між ним стоїть одна або кілька посередницьких структур [3, с. 11].

1.1. Синергетичний тиск цих структур схилив шальки терезів в аграрному секторі не на користь сільськогосподарського виробника, який окрім цього також потерпає від об'єктивних умов ведення бізнесу (низька еластичність попиту на сільськогосподарську продукцію; ризикована діяльність «під відкритим небом»).

Таким чином, фактична диспаритетність економічних відносин у вітчизняному аграрному секторі проявляється у таких проблемних питаннях:

1) ціновий диспаритет, за якого сільгоспвиробник за виручені від реалізації власної продукції кошти не має можливості здійснювати розширене відтворення виробництва;

2) специфіка господарської діяльності, до якої слід віднести проблеми урожайності, сезонності, тривалості виробничого циклу, залежності від клімату сільськогосподарського виробництва, та поєднання економічних законів з природними і біологічними;

3) умови господарської діяльності, що включають різний техніко-технологічний рівень виробництва, виробничо-договірні відносини, паритетність інвестиційної привабливості та податкового навантаження для учасників аграрного сектору.

Виходячи з вищенаведеного наслідком скорегувати термін паритетності міжгалузевих відносин у сторону концепції паритету доходів сільськогосподарських виробників з доходами суб'єктів господарювання інших галузей економіки, яка на нашу думку, краще описує наявну ситуацію.

Концепція паритету доходів є значно ширшою від концепції паритету цін, адже включає також і фактори ведення бізнесу. Вона полягає у вирівнюванні доходів сільгоспвиробників з доходами працівників інших галузей аграрного сектора і передбачає комплекс заходів спрямованих на: підтримання цін на промислові ресурси для сільського господарства, субсидування виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції (в нашому випадку зокрема тваринницької), створення сприятливого податкового режиму для аграрних підприємств, поліпшення соціальних умов на селі.

І не дарма ми описуємо лише державні важелі впливу, оскільки її роль у вирішенні даної проблеми є вирішальною. Ми погоджуємось з думкою вченого Саблука П.Т., який стверджує, що «ринкова економіка не може забезпечити таку саморегуляцію цін на аграрному ринку, яка б створювала умови для розвитку сільського господарства», саме тому «з метою усунення недосконалості ринку об'єктивно необхідним є втручання держави в механізм ринкового ціноутворення, причому очевидно, що результативність такого втручання залежить насамперед від рівня обґрунтованості цін купівлі-продажу сільськогосподарської продукції» [4, с. 16].

Проте держава не завжди намагалась вирішити проблему диспаритетності міжгалузевих відносин в аграрному секторі, а більше того, як ми бачимо з історії, навіть часто провокувала погіршення ситуації.

Зрозуміло, що нинішня картина в агросекторі України є результатом багатовікової інституційної трансформації. Зокрема, весь процес розвитку сільського господарства України з точки зору питання паритетності умовно можна розділити на три періоди: дорадянський, радянський та період пострадянських реформ.

Аналізуючи сільськогосподарські трансформації в Україні, та відштовхуючись насамперед від питання паритетності у відносинах всередині цього сектора потрібно підкреслити, що дорадянський період розвитку аграрних відносин у своїй сукупності є зовсім

протилежним поняттю паритетності. Адже про яку рівність можна говорити, коли звичайний робочий людина навіть не був знайомим з поняттям свободи.

Характерними рисами більшості розглянутих в історичному аспекті аграрних трансформацій в Україні було їх чітке супроводження з боку держави у вигляді розробки та використання відповідних механізмів планування, організації та контролю вказаних процесів. Та далеко не завжди державне регулювання агросектору мало позитивні наслідки, особливо що стосується питання паритетності економічних відносин усередині сектора. Тому доцільним буде систематизувати усі ці факти, та згрупувати у графічному вигляді як періодизацію позитивних та негативних моментів державного регулювання агросектору з точки зору питання паритетності економічних відносин між його суб'єктами (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика державного регулювання агросектору на різних етапах розвитку сільського господарства

Етап	Позитивні моменти регулювання	Негативні моменти регулювання	
1	2	3	
Радянський період	1917 - 1921 рр.	Вирішення проблеми наділення селян землею	Знищення приватної власності в сільському господарстві. Застосування реквізичійних методів щодо селян у ході продовольчої розкладки
	20-ті, 30-ті роки XX ст.	Підвищення стимулів до праці, господарської ініціативи, активізація самоорганізації селян (земельні громади, безпартійні конференції, селянські спілки)	Вилучення додаткового продукту створеного селянськими господарствами для проведення політики індустріалізації
	1930 - 1950 рр.	Створення для колгоспів машинно-тракторних станцій з метою надання допомоги селянам в індустріалізації та механізації виробництва	Монополізація державою процесів розподілу основних ресурсів сільгоспвиробників та виробленої готової продукції, що в основному надходила до державних заготівельних організацій. Вилучення створеної в агросекторі доданої вартості грошей на розвиток інших галузей
	60-ті – 90-ті рр.	Підвищення матеріальної зацікавленості в колгоспах; збільшення державних видатків на розвиток села; поліпшення кадрового і технічного забезпечення, підвищення закупівельних цін на сільгосппродукцію. Декларування підтримки селян. Компенсування державою частини витрат на купівлю селянами устаткування	Гальмування розвитку особистих господарств колгоспників. Збереження низького рівня мотивації праці. Введення нових податків на особисте господарство. Зниження цін на сільгосппродукцію та підвищення цін на сільськогосподарську техніку, ліквідація машинно-тракторних станцій. Зменшення обсягів кредитування

1		2	3
Пострадянський період	19 86 -1991 рр.	Проведення вдалої цінової та бюджетної політики (розгалужена система надбавок, підвищення закупівельних цін)	Пріоритет державної підтримки отримали менш розвинені підприємства. Відсутність державного контролю за діяльністю підприємств
	з 1991 по сього- дення	Намагання стабілізувати доходи сільгоспвиробників шляхом формування відповідних систем ціноутворення та нормативно-правової бази (встановлення єдиних закупівельних цін, ЗУ «Про ціни і ціноутворення», ЗУ «Про пріоритетність соціального розвитку села» і т.д.)	Нераціональна фінансово-кредитна та податкова системи. Перекачування значних фінансових ресурсів з аграрної сфери в промислову. Корупційний розподіл акцій під час приватизації переробно-харчових підприємств, що закріпив їх монополічне становище

Джерело: розроблено автором.

Як бачимо, політика радянської влади орієнтувалася на використання сільського господарства як джерела ресурсів для розвитку інших сфер економіки, насамперед промисловості. Відсутність у державних владних структур об'єктивного розуміння значення і ролі аграрної сфери економіки у розбудові країни породило величезну проблему диспаритетності в агросекторі.

На даний час в Україні склалася ситуація, згідно з якою ціна на продукцію не залежить від бажання продавців. Як вже було зазначено, ситуація ускладнюється великою кількістю посередників у реалізації продукції, а також великою кількістю монополістів, які встановлюють ціни, не шкодуючи сільгоспвиробників. У цьому випадку в аграрному секторі України не існує класичного поняття ринку, проте існує спотворена його форма з наявністю посередників та монополістів.

Пошук виходу з аграрної кризи виявився значно складнішим, ніж очікувалося, оскільки зовнішні джерела ресурсів і розвинені галузі вітчизняної економіки виявилися або не зацікавленими, або не здатними надати аграрному сектору необхідну підтримку.

1.1.1. Проте, слід зазначити, що за часів незалежної України держава все-таки усвідомила роль сільськогосподарського виробництва, та робить спроби пом'якшення ситуації всередині аграрного сектора:

- сформовано, хоча і не повною мірою, відповідну нормативно-правову базу;
- запозичене з досвіду країн ЄС використання наразі інтервенційних цін, які виконують функцію цін підтримки сільгоспвиробників.
- другого читання очікує законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного регулювання закупівельної ціни на молоко та підтримки села».

Вся реальна державна підтримка сільгоспвиробників в Україні може бути структурована у чотири великі блоки: звільнення від сплати ПДВ, прямі субсидії, загальні послуги і фіксований сільськогосподарський податок (наразі трансформований у єдиний податок для платників четвертої групи).

Тут необхідно зауважити, що, по-перше, ці заходи відносяться лише до бюджетних та податкових важелів впливу на ситуацію, а, отже, лише частково відображають механізм забезпечення паритетності відносин в аграрному секторі; і, по-друге, перераховані заходи не мають стабільності у функціонуванні. Навіть у теперішніх умовах уряд намагається скасувати останню пільгу – спеціальний режим оподаткування ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників, який діє з 1998 року і є найефективнішим, до того ж абсолютно некорупційним механізмом реальної підтримки сільського господарства. Адже

пряма підтримка сільського господарства в Україні часто популярна серед урядовців через використання механізмів «відкату».

Спеціальний режим полягав у тому, що сільгоспвиробник мав право зберегти різницю між ПДВ, сплаченим за вартість видатків (тобто добрива, палива, засобів захисту рослин, сушки зерна і т.д.) і податком, отриманим від продажу продукції (тобто вирощеного урожаю). Протягом останнього року точилися дебати стосовно доцільності існування цього режиму, на скасування якого наполягали МВФ та Міністерство фінансів. В кінцевому підсумку народні депутати вирішили щоб спеціальний режим оподаткування ПДВ для сільськогосподарських підприємств тимчасово продовжував діяти до 1 січня 2017 року з деякими видозмінами.

Тиск з боку міжнародних організацій щодо нашого законодавства у таких питаннях є небезпідставним. Адже стосовно запозичення зарубіжного досвіду та вибраним «європейським курсом» нашої країни існують деякі застереження, які особливо загострюються, враховуючи Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством і їхніми державами-членами, з іншої [5]. Справа в тому, що Україна, як учасник СОТ, має право застосовувати лише ті заходи внутрішньої підтримки аграрного сектора і сільськогосподарських виробників зокрема, які не «спотворюють» виробництво і торгівлю, тобто прямо не впливають на обсяги виробництва і ціни.

Таким чином, стосовно перспектив у подоланні проблеми диспаритетності, можна стверджувати, що нашій державі необхідно знайти цю «золоту середину» і, з одного боку, допомагати сільськогосподарському виробництву, а з іншого – не порушувати міжнародного права, при цьому орієнтуючись на досвід інших, економічно розвинутих країн.

Підсумувавши заходи впливу на проблему диспаритетності, що використовуються провідними економічно-розвиненими країнами світу, можна згрупувати їх у наведений нами механізм забезпечення паритетності економічних відносин в аграрному секторі (табл.2).

Таблиця 2

Зарубіжний досвід державного регулювання диспаритетності міжгалузевих відносин в аграрному секторі

Підсистеми	США	ЄС
1	2	3
Цінова	Підтримка цін для стабілізації доходів фермерів; використання заставних цін, заставних операцій товарно-кредитної корпорації та цільових цін (на разі відмінені)	Підтримка цін на окремі види сільськогосподарської продукції (оливкову олію і тверді сорти пшениці); використання інтервенційних цін
Бюджетна	Надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних надбавок; компенсації за 1 га посівних площ, виведених з обігу.	Компенсаційні платежі; допомога у формі субсидій виробникам високоякісних сортів пшениці та дотування молока; <i>f</i> спільне фінансування програм розвитку найбільш слабких і нужденних територій
Податкова	Розширена система податкових привілеїв та податкових відрахувань	Пільговий режим для оподаткування ПДВ у сільському господарстві; інші види податкових пільг.
Кредитна	Використання заставних операцій товарно-кредитної корпорації;	Кредитування фермерів кооперативними банками на пільгових

1	2	3
	розширена фермерська кредитна система; виробниче кредитування на термін від 1 до 7 років під 4–5% річних	умовах – від 1 до 8% річних.
Страхова	Запроваджене страхування доходів від ризиків у сільському господарстві; існує Федеральна корпорація страхування врожаю (Federal Crop Insurance Corporation) Департаменту сільського господарства; поширені страхові компанії та товариства взаємного страхування.	Характерна мінімальна участь держави в аграрному страхуванні, котра зводиться головним чином до виконання контрольних функцій щодо діяльності приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг.
Митно-тарифна	Різні форми сприяння експорту; організація вільних економічних зон для залучення інвестицій.	Для захисту від імпорту в ЄС вводиться порогова ціна, яку іноді називають також мінімальною імпортною ціною.

Джерело: розроблено автором.

Нами визначено, що механізм забезпечення паритетності економічних відносин в аграрному секторі включає в себе сукупність міжгалузевих зв'язків та економічних відносин між суб'єктами ринку, які на макрорівні регулюються державними правовими, адміністративними та економічними важелями. При цьому сам механізм включає в себе основні елементи чи підсистеми, які володіють певним набором важелів, за допомогою яких і є можливим забезпечення паритетності економічних відносин в агросекторі. Цими підсистемами є: цінова, бюджетна, податкова, кредитна, страхова і митно-тарифна. У кожній з підсистем економічного механізму відбувається взаємодія сільськогосподарських товаровиробників з іншими суб'єктами аграрного ринку.

Як бачимо, в США та країнах ЄС краще налагоджений механізм щодо вирішення проблеми диспаритетності між суб'єктами аграрного ринку. Більше того, в нашій ж країні його назву краще скорегувати до механізму «пом'якшення» ситуації.

Таким чином, диспаритетність економічних відносин в аграрному секторі є надзвичайно складним явищем, що було і є присутнім при різних економічних системах, хоча набувало різного забарвлення, тому пропонуємо розглянути своєрідну парадигму щодо прояву диспаритетності за різних економічних систем (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльна характеристика паритетності економічних відносин в аграрному секторі за різних економічних систем

Порівняльні ознаки	Командно-адміністративна система	Перехідна система	Європейська (ринкова) система
1	2	3	4
Основні концепції	Використання сільського господарства як джерела ресурсів для розвитку інших сфер економіки, насамперед,	Ціна на продукцію не залежить від бажання сільгоспвиробників. Ситуація ускладнюється великою кількістю посередників у	Чіткий економічний механізм, який оптимізує дію ринкових і державних регуляторів та охоплює процеси «вільного

1	2	3	4
	промисловості. Забезпечення паритетності шляхом прямого державного регулювання і застосування жорсткої політики цін на сільськогосподарські виробничі ресурси, сільськогосподарську техніку, ціну продукції, що випускається.	реалізації продукції, а також великою кількістю монополістів у I сфері АПК, які встановлюють ціни не шкодуючи сільгоспвиробників.	ціноутворення», а також системи державного законодавства щодо здійснення грошово-фінансової, банківсько-кредитної, емісійної, курсової та, за необхідності, цінової політики.
Суб'єкти господарювання	Радгоспи, колгоспи, держава	Одноосібні господарства, інтегровані агроформування, переробно-харчові підприємства, держава	Фермерські господарства, кооперативи, держава
Форма власності господарюючих суб'єктів	Державна та колгоспно-кооперативна	Приватна	Приватна
Ступінь економічної свободи суб'єктів	Діяльність суб'єктів жорстко контролюється державою	Суб'єкти частково контролюються державою та здебільшого вільні у своїй діяльності	Суб'єкти повністю автономні у своїй діяльності і вільні у виборі партнерів
Ціноутворення	Нормативне встановлення цін. Жорстке державне регулювання.	Спотворене вільне децентралізоване ціноутворення, що диктується монополістами	Вільне ринкове ціноутворення у поєднанні з державним регулюванням, що забезпечує фермерам відтворювальний рівень дохідності.
Форми державної підтримки	Відсутні. Вилучення з сільського господарства всього додаткового і значної частки необхідного продукту.	Формальна розробка програм підтримки. Звільнення від сплати ПДВ, прями субсидії, загальні послуги і єдиний податок.	Цінове регулювання, квотування обсягів товаровиробництва, обмеження рівня цін монополістів, велика система дотацій, субсидій, кредитування та пільг.
Планування діяльності суб'єктів АПК	Система централізованого планування	Суб'єкти самостійно планують поточну діяльність	Самостійне поточне та стратегічне планування суб'єктів
Наявність комерційних посередників	Відсутні	Широке коло посередницьких структур, які узурпували сільськогосподарських виробників	Чітка структура каналів руху товару. Велика роль агропромислової інтеграції.

1	2	3	4
Кредитування	Проблема диспаритету вирішувалася використанням дешевих банківських кредитів і регулярного списання боргів сільгоспвиробників.	Припинення або ж підвищення процентних ставок по кредитах роблячи їх нераціональним шляхом вирішення проблеми	Розгалужена система кредитування за низькими процентними ставками.
Якість продукції та її сертифікація	Висока за рахунок тотального контролю держави	Середня, не зважаючи на впровадження систем ISO	Висока, з дотриманням екологічних стандартів та стандартів безпеки продуктів харчування

Джерело: розроблено автором.

Слід зауважити, що у цій парадигмі Україна представлена швидше перехідною системою аніж європейською, та вона має усі можливості для поступового розвитку і еволюційного переходу.

Висновки

Таким чином, для України перспективною є аграрна політика, спрямована на подолання диспаритетності економічних відносин за рахунок підтримки сільськогосподарських виробників та підвищенню ефективності використання механізму забезпечення паритетності міжгалузевих відносин в аграрному секторі. Зарубіжні країни застосовують різні способи і методи держпідтримки сільського виробника та пом'якшення диспаритетності в аграрному секторі шляхом регулювання цін, попиту і пропозиції, встановлюючи їх залежно від ситуації в країні і міжнародних угод. Світовий досвід свідчить, що значна державна підтримка власних сільськогосподарських товаровиробників застосовується в багатьох розвинутих країнах, її частка у вартості сільськогосподарської продукції в Японії досягає приблизно 65 відсотків, Канаді – 45, країнах ЄС – 50 і США – 30 відсотків.

Втілення в життя концепції паритету доходів та повноцінного механізму забезпечення паритетності міжгалузевих відносин дозволить не лише підвищити доходи сільськогосподарських виробників, але й в цілому збалансувати розвиток аграрної сфери економіки.

Література

1. Скоцик В.Є. Паритетність цін, як передумова відновлення технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств [Текст] / В. Є. Скоцик // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 5. – С. 81–89.
2. Єрмоленко В.М. Аграрне право України: підручник [Текст] / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк // . – К.: ЮрінкомІнтер, 2010. – 608 с.
3. Месель-Веселяк В. Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва [Текст] / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7–14.
4. Саблук П.Т. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України [Текст] / П. Т. Саблук // Економіка України. – 2008. – №12. – С. 4–18.
5. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.